

הצגת נושא כנס הנלס 2025

מאת פטריסיה בוסקין-כרז

האהבות הכואבות

הכותרת, "האהבות הכואבות" נשמעת דומה, בסיומת שלה, לאהבות האומללות (douloureuses / malheureuses). היא מעוררת את הממד הדרמטי, אפילו הטרגי, של האהבה או של האהבות. המילה "כואב" מאפשרת לשמוע צליל של עודפות בסבל שנחוה. כך, אפקטים כמו העצב, מהווים סימן לאי-נחת, ואחרים, כמו המועקה, מרמזים על חציית הגבול של הנסבל. פרויד מיקם בלב בעיית הסבל הנפשי את המתח בין עקרון ההנאה ו - מעבר-לעקרון-ההנאה. לאקאן, לעומתו, שם את הדגש דווקא על סיפוק מוזר, שהוא ערבוב של הנאה וכאב, לו העניק את המונח התענגות. ספרות שלמה, אליה התייחס רולאן בארת' במסה שלו שיח אהבה¹, נשענת על כאבי האהבה, שלהם מגוון מופעים כגון: ציפיה, סגפנות, היקסמות, רחמים, תלות, גלות, נדודים, קנאה וכיוצא באלה. דוגמה מן הזמן האחרון, הכותרת כאב נעלה שנתנה סופי קאל² לעבודה שלה בנושא אבל האהבה (deuil amoureux), מהדהדת אף היא סיפוק פרדוקסלי.

אנו נצא מהגישות השונות לאהבה בהוראה של לאקאן, לא בלי תרומותיו של פרויד, לחקור ולגלות, בתורנו, את מקורות האהבות הכואבות ותהפוכותיהן.

חסר, עגמת נפש ועצבות

בסמינר העברה ממקם לאקאן, בלב הבעיה של האהבה, את הפונקציה של החסר, ממנה הוא מחלץ את ההגדרה: אהבה, זה לתת את מה שאין³. בזמנית, הוא מדגיש כי מה שחסר לאחד הוא לא מה שחסר לאחר: היעדר הסימטריה בין המאהב (אראסטס) והאהוב (ארומונוס) מכוננת את הבעיה של האהבה. הוא אומר כי "די להיות על הגל, לאהוב, כדי להיתפס בפער הזה, בהתנגשות הזאת"⁴. אבל זה בדיוק מאי החיבור שבין התשוקה (désire) לבין האובייקט שלה, שאמורה להופיע משמעות האהבה, כתוצאה

¹ בארת' רולאן. שיח האהבה (Fragments d'un discours amoureux). תרגום: אביב ברק. הוצאת שוקן
² סופי קאל (Sophie Calle) צלמת ואומנית. עבודותיה של קאל מנהלות דיאלוג עם מציאויות שונות ועם סוגים של מקריות. לדבריה בכל אחת מיצירות האמנות שלה ישנה עובדה אחת שאינה נכונה, שהומצאה על ידה, בעוד שאר הנתונים הם אמת והיא לא ביצעה עליהם מניפולציה. העבודה המדוברת (Douleur exquise) החלה להיות מוצגת ב-2003.

³ Lacan J. (1960) Le Séminaire, livre VIII, Le transfert, texte établi par J.-A. Miller, Paris, Seuil, 1991, p. 46. (English. p. 34)

⁴ Ibid, p. 53 (English. p. 40)

מאופרציה מיוחדת: המטפורה של האהבה. אנו מזהים שם את ההנחות המוקדמות לטענה מאוחרת יותר שלו: האהבה ממלאת את מקום ה *אין-יחס-מיני*. המטפורה של האהבה עולה מהקונטינגנטיות. כשזו מתרחשת, הנס מתחולל. אחרת, מופיעים אכזבה וייאוש. ב - *משתה של אפלטון*, הסצנה שעושה אלקיביאדס לסוקרטס, מעידה על אכזבתו נוכח סירובו לתת לו סימן של אהבה. סוקרטס לא אוהב, טוען לאקאן. בנקודה זו הוא כבר רגיש לערך ולאימפקט של סימן אהבה, מן הבחינה שהוא מְכוּוֹן אל ההוויה. לאקאן מתנגד לתפיסה של האהבה שמחברת, צוברת, מדביקה, מצמידה הוויות משלימות. הוא מסלק את האשליה של האהבה הממזגת, הנשענת על הצורה האידיאלית של הכדור. הוא גם שם לב לכך שהדבקות האפקטיבית בצורות מלאות אלו, מוצאת את יסודותיה במבנה הדמיוני ובדחיה (*Verwerfung*) של הסירוס⁵.

לאקאן מתייחס גם לפרויד, שעבורו הבסיס של האהבה הוא ההנאה (*Lust-Ich*), והאהבה -אָפֶקט של הנרקיסים⁶.

כך, בסמינר *הלוגיקה של הפנטזמה*, הוא מפתח את הנוסחה הבאה "אתה אינך אלא מה שאני. אתה לא, אז אני איני"⁷, או גם: "אם אתה לא, אני מת"⁸. אמת זו, הוא אומר, מעניקה את המובן של הארוס, ובשל היותה דחוייה היא מופיעה מחדש בממשי, תחת הצורה של "מפלצת שאנו מכירים היטב את האפקטים שלה בחיי היום יום". והוא ממשיך: "כפי שאני אומר ביחס לכל דחיה *Verwerfung* [...], האהבה מופיעה בממשי באמצעות האפקטים הפחות נוחים והיותר מייאשים. "בשום מקום לא ניתן להצביע על נתיבי האהבה כמשורטטים בקלות"⁹. לאקאן מציין זאת, האהבה לא חושבת. ואם לומר זאת אחרת, האהבה לא מכירה בפנטזמה הנרקסיסטית עליה היא נשענת. מכאן היא יכולה לקבל את הצבע של הדיכאון, או של העצבות, במידה שאָפֶקט זה מצביע על הסירוב או הדחייה (*rejet*) של ידע לא מודע.

ב - *טלוויזיה*, לאקאן קושר מפורשות את העצבות לליקוי מוסרי, כלומר לחולשה מוסרית אשר, הוא אומר, "ממוקמת, בסופו של דבר, אך ורק ביחס למחשבה, הווה אומר: מן החובה להיטיב לומר או על מנת למצוא עצמו חזרה בלא מודע, במבנה"¹⁰. הוא תולש את האָפֶקט מהמשלב הרגשי ומהבר אותו לאתיקה

⁵ Ibid, p. 115. (English. p. 89)

⁶ Lacan J. (1966) *Le Séminaire, livre XIV, La logique du fantasme*, texte établi par J.-A. Miller, Paris, Seuil, 2023, p. 157

⁷ Ibid, p. 144

⁸ Ibid, p. 157

⁹ Ibid, p. 144

¹⁰ לאקאן, ז'. (1974). *טלוויזיה*, תרגום לעברית 1992, עמ' 33, תרגום: בן-ציון בן-משה, עריכה מדעית: מרקו מאואס. הוצאת חנות הספרים, כפר סבא.

של ה - להיטיב לומר. "להקיף, להדק בידע, את מה שלא ניתן לומר" ¹¹, בעוד שהעצבות, כפי שז'א. מילר אומר, היא ידע חסר (savoir manqué).

באותה שנה, ב - מכתב לאיטלקים, לאקאן מבטא, בנוגע לפסיכואנליזה, את המשאלה, "להגדיל את המשאבים שבאמצעותם נוכל לשים בצד את הצער שב - אי-יחס הזה, כדי להפוך את האהבה לראויה יותר מגודש הפטופטים המאפיינים אותה כיום" ¹².

אהבות ושיח

לפיכך, נחוץ היה לחכות לימי הביניים, כדי שתחול תזוזה לעבר האהבה ההדדית האומללה, תחת הצורה של האהבה החצרונית. לאקאן מייחס את הופעת הצורה הזו של האהבה לקונטינגנטיות של המפגש בין הכפירה הקטרתית ושירה חדשה של טרובדורים. עבורו האהבה מלאת התשוקה היא בראש ובראשונה תוצר של שיח, שלא במקרה הופיע ברגע מסוים. הוא אפיין אותו כ "חלום רע בלתי אפשרי של הפאודליזם", או, "שמצדה של האישה, היה משהו שכלל לא יכול היה לעבוד" ¹³. בסמינר עוד, הוא ממוקם את ההמצאה של השיח כאמצעי היחיד עבור הגבר, שהגברת היתה לחלוטין הנתינה (sujette) שלו, "להיחלץ באלגנטיות מהיעדר היחס המיני" ¹⁴. הגבר אכן יוצא מזה, דרך אידיאליזציה של הגברת והאדרת היותה בלתי נגישה, בעוד ששיח האהבה ניזון מהחסר, מאבל, מן האובדן, מהמוות. בסמינר שלו, האתיקה של הפסיכואנליזה, לאקאן שם לב לדיוק של "הארגון המלאכותי, הערמומי של המסמן" ¹⁵, של השיח הזה שמקבע, ברגע מסוים, מסגרת של סגפנות. ההשהייה של ההנאה החושנית, ההליכה סחור סחור במעקפים ואי-נגישות האובייקט, הן שוות ערך למשטר של ה - הנאה או ה - אי-הנאה. הוכחה לכך היא שרירותיות הדרישות לעמידה במבחן, הנכפית על משרתה של הגברת, ולא בלי מידה של אכזריות. לאקאן גם מציין שפרקטיקות האהבה הסגפניות ביותר הושאלו מ - אמנות האהבה של אובידיוס, שהשווה את האהבה למעין שירות צבאי.

באופן דומה, הוא מדגיש את ההשפעה המכרעת של המסמן ושל המעבר לאות באמנות האהבה בתרבות. האהבה הרומנטית תהא סוג של הופעה מחודשת של ההשפעה הזו.

¹¹ Miller J.-A. (2016). Les affects dans l'expérience analytique, *La Cause du désir*, n° 93, p. 110.

¹² Lacan J. (1973). Note italienne, *Autres écrits*, Paris, Seuil, 2001, p. 311. (English (J. Stone Translation). p.60)

¹³ לאקאן, ז' (1973). הסמינר ה-20: עוד. עמוד 106 תרגום: יורם מירון. עריכה: מרקו מאואס. הוצאת רסלינג, תל אביב.
¹⁴ שם. ע. 87

¹⁵ Lacan J. (1959). Le Séminaire, livre VII, L'éthique de la psychanalyse, texte établi par J.- A. Miller, Paris, Seuil, 1986, p. 181. (English, p.120)

ניתן, אם כן, לראות, שהאהבה היא לא ללא קשר לאידיאל, שהמסורת המסדירה את היחסים בין המינים נושאת. אבל את הסדר הישן הזה, "העידן של האב" המובנה כלוגיקה ורטיקלית, מחליפה לוגיקה הוריזונטלית, זו של הרשת שיש לה זיקה ל- לא הכל, כפי שז'א. מילר הציע¹⁶. האם בפרספקטיבה הזאת, התצורות העכשוויות של התא הזוגי, במגוון של הסדרים כמו אלו של ה"פוליאמוריה" או ה"טריפל" המחליפות את הזוג הסטנדרטי, משנות את יסורי האהבה? בכל מקרה, כאבי האהבה מפורשים היום באופן שונה מאשר בעבר. שיח אהבה שנתפס כנובע מן החסר, מהאובייקט האבוד או מהאידיאל הבלתי נגיש, מתחלף בשיח אחר, המצמצם את הפספוס לציר הדמיוני שולט-נשלט. בקונגרס האחרון של ה AMP, ציין ז'א. מילר את השפעתו של ציר זה על יחסי האהבה.

דווקא כשהשדה נראה יותר פתוח ונוח להמצאה, פרצו לתוכו מסמנים, אותם לאקאן כבר ניבא, השייכים ללקסיקון המאבק בין המינים, כגון: מרות, מניפולציה, שליטה, אילוץ, התעללות, גוסטינג... בניגוד לכך מקודמת צורה של אהבה קונצנזואלית לכאורה, המבוססת על הכרה הדדית, ונשלטת בעיקר על ידי המשטר ההומאוסטטי של עקרון ההנאה. התנועות הפמיניסטיות חוללו פוליטיזציה של תחום הפרט. בשם שוויון הזכויות של הסובייקטים אל מול החוק, הן תרמו להתערבות השיח המשפטי בין המינים, לעיתים קרובות לטובה. אבל היום, עם התלכדות הנאו-פמיניזם והאידיאולוגיה של הקורבן, אנו עדים לפוליטיזציה של האינטימי. תוך אימוץ נורמות חדשות של שיח, זו האחרונה נאבקת כנגד פטריארכליות הדועכת ממילא. מלחמת המינים מתלהטת, על פי רוב לרעה. מכאן, האין אנו יכולים לראות, בייחוס ייסורי האהבה לשליטה של המין האחד על המין האחר, במקרה זה השליטה של הגבר על האשה, צורה חדשה של דחייה של האהבה על כל סיכונה? נדמה שההצלחה העולמית האחרונה של הסרט ברבי מוכיחה זאת.

בקונטקסט זה, הנתמך על ידי שיח המדע, השיח האנליטי הוא היחיד שיכול עדיין ליצור מקום לממשי של הארוס.

עניין של מבנה

האהבה אינה קשורה רק לאפקטים של שיח ומשתנה בהתאם לתקופה. היא גם עניין של מבנה.

הודות להיסטריות, פרידמן מן ההתחלה התעניין בתופעת האהבה. בהזדמנויות שונות הוא למד את אופן הפעולה שלה. בטקסט שלו, פסיכולוגיה של ההמון ואנליזה של האני¹⁷, הוא הקדיש פרק שלם למצב

¹⁶ Miller J.-A. (2013). Le Séminaire, livre VI, Le désir et son interprétation, texte établi par J.- A. Miller, Paris, La Martinière et le Champ freudien, quatrième de couverture. (English, Back cover of Seminar VI)

¹⁷ פרידמן, ז. (1921). פסיכולוגיה של ההמון ואנליזה של האני. בתוך מבחר כתבים ו'. פרק 8: התאהבות והיפנוזה. עמוד 85-95. תרגום: נועה קול. הוצאת רסלינג: תל אביב.

המאוהב ולהיפנוזה. הוא משתמש בדוגמה של אהבה רומנטית של איש צעיר, כדי להראות את ההתרוששות של האני אל מול האובייקט יקר-הערך, המואדר אל מקום אידיאל האני. במצב המאוהב, בסופו של דבר, לוקח אובייקט זה בעלות על כל האהבה העצמית, ובכך מנשל את האני מכל רוח ביקורתית. פרויד מתאר את התופעה הזאת כ"הקרבה עצמית", ומקרב אותה למצב של המהופנט. המילים שלו חזקות: היבלעות של האני על ידי האובייקט, נטישת האני, השתעבדות, היקסמות. לכן אין זה מפתיע שבמהלך אָבֵל, פרידה, או בגידה, הסובייקט מרגיש כמי שחלק מעצמו נגדע - מום שנושא עמו את מכסת הכאב שלו.

בהוראה האחרונה, לאקאן ממקם את דרמת האהבה ביחס למפגש האהבה ככזה. זה כבר לא נוגע לשני סובייקטים של חֶסֶר בהווה אלא לשני גופים מדברים "המושפעת(ים) בהיותה(ם) סובייקט(ים) של הידע הלא מודע"¹⁸. בסמינר שלו עוד הוא מצהיר: "כל זאת מכיוון שאין כאן אלא מפגש, מפגש עם הסימפטומים אצל הפרטנר, אֶפֶקְטִים, של כל מה שאצל כל אחד מסמן את עקבות גלותו, לא כסובייקט אלא כמַדְבֵּר, גלותו מהיחס המיני"¹⁹. ז'א. מילר מנסח, ב *L'os d'une cure*²⁰, שבפרספקטיבה של ה - איך-יחס-מיני, ולפיכך, של ה - פרטנר-סימפטום, ההוויות המיניות עושות זוג במישור של ההתענגות. באשר לקשר הסימפטומטי, הוא קשור למבנים המסמניים של הגוף, הקובעים פרטנר מסוים כאמצעי של התענגות. מכאן יש להבחין בין המבנה עבור כול א לבין זה של ה - לא הכול, שמחלקים את הסקסואציה לאופנים גבריים ונשיים, וקובעים את סוג ה - פרטנר-סימפטום של כל אחד. במילים אחרות, בכל אחד משני הצדדים לא מתענגים ולא סובלים מהאהבה באותו אופן. אנו מייחסים להווה המדברת הגברית אופן התענגות פטישיסטי הקשור לאובייקט a, ולהווה המדברת הנשית - התענגות ללא הגבלה בקשר שלה ל A השסוע. האהבות הכואבות יכולות, אם כך, להתחלק לפי לוגיקה טהורה לכל עמדה מינית או כל מין. עבור האחד, הכאב התחום של סימפטום, כמו האֶפֶקְט של קוץ בבשר. עבור האחר - זה של האין גבול של חורבן וההרס הטוטאלי. לאחד יהא זה הקושי של חיי אהבה מפוצלים המאופיינים בפגימותם, לאחר, הסיכון בנישואים ממיתים עם אינקובוס (*incubus*) אידיאלי, מַעֲבֵר לפרטנר הממשי. אבל האהבות הכואבות קשורות גם לאופן שבו כל גוף מדבר יכול להישאר אטום בפני השפה של האחר. לפיכך האֶפֶקְט הוא לא "הקול של הגוף", לא הביטוי הטבעי שלו, אלא אות (signal) של אֶפֶקְט של התענגות שקשור לעקבה של המסמן. בהתנסות אנליטית אנו שמים את הדגש על המעורבות של המסמן באֶפֶקְט, לפי הביטוי של לאקאן, שהודגש על ידי מילר²¹ - "לאמת את האֶפֶקְט"²². אם בגישה הכי

¹⁸ לאקאן, ז' (1973). הסמינר ה-20: עוד. עמוד 176 תרגום: יורם מירון. עריכה: מרקו מאואס. הוצאת רסלינג, תל אביב.

¹⁹ שם. ע. 176

²⁰ Miller J.-A. (2018). *L'os d'une cure*, Paris, Navarin éditeur. (English, Miller, J.-A., *Analysis Laid Bare*)

²¹ Miller J.-A. (2016). "Les affects dans l'expérience analytique," *op.cit.* p.101.

²² לאקאן, ז' (1974). טלוויזיה, תרגום לעברית 1992, עמ' 31, תרגום: בן-ציון בן-משה, עריכה מדעית: מרקו מאואס. הוצאת חנות הספרים, כפר סבא

קלאסית מדובר בלשחרר את האמת המודחקת באפקט, בתפיסה של יצירת עקבות בגוף באמצעות ה -
ללנג, יהיה מדובר בלבדד ממנו את הסימן הטראומטי, שבא לידי ביטוי באי ההבנה בין המינים.

כאשר מופיעות בפרקטיקה שלנו אהבות כואבות, אנו מזמינים אותן להיתפס ברשת המסמנים, כדי
לאפשר להתענגות להדהד בשפה.

תרגום מצרפתית: נעמי ברות-הרפז, תמי וייל

הערות לתרגום: שרה סטורה

תרגום מאנגלית ועריכה: גדעון בקר

קריאה: גיל כרוז